

Trgovanje ljudima u svrhu seksualnog iskorištavanja – utječe li legalizacija prostitucije na smanjenje trgovanja ljudima?

UDK: 343.431
UDK: 343.544

Sažetak

Trgovanje ljudima jedan je od najvećih zločina našeg doba i predstavlja povredu ljudskih prava *per se*. Ljudima se trguje za potrebe prisilnog rada, nezakonitog zapošljavanja, industrije zabave, lažnih i prisilnih brakova, prisilne prostitucije itd. Na društvenom planu ono se manifestira kao moderni oblik ropstva jer se u pravilu žrtva nalazi u ropskom položaju u odnosu na počinitelja. Trgovanje ljudima predstavlja jedan od najprofitabilnijih oblika organiziranog kriminala te se vjeruje da je po važnosti, zbog niskog rizika i visokog profita, u samom vrhu, odmah iza trgovine drogom i oružjem. Najčešći oblik trgovanja ljudima je trgovanje u svrhu seksualnog iskorištavanja, odnosno u svrhu prisilne prostitucije. Najčešće žrtve ovakvog oblika trgovine su žene i djeca, dakle najranjivije društvene skupine. Posljedice koje pogađaju žrtve ovakvog tipa trgovanja ljudima su različite i kreću se od psihičkih i fizičkih trauma pa sve do smrti. Posebno zanimljivo je pitanje odnosa između trgovanja ljudima i legalizacije prostitucije, tj. hoće li legalizacija pozitivno djelovati na smanjenje broja trgovanih osoba? Upravo one države koje su legalizirale prostituciju su, kao jedan od ključnih razloga, navodile činjenicu da će se na taj način smanjiti broj trgovanih osoba. Stoga je temeljna svrha ovog rada prikazati odnos između prostitucije i trgovanja ljudima te dati analizu i zaključak kako legalizacija prostitucije utječe na trgovanje ljudima.

Ključne riječi: trgovanje ljudima, prostitucija, legalizacija prostitucije, seksualno iskorištavanje

1. Uvod

Trgovanje ljudskim bićima jedno je od gorućih problema današnjice. Ljudima se trguje za potrebe prisilnog rada, nezakonitog zapošljavanja, industrije zabave, lažnih i prisilnih brakova, prisilne prostitucije itd. Trgovanje ljudima jedan je od najvećih zločina našeg doba i kao takav predstavlja povredu ljudskih prava *per se*. Na društvenom pla-

nu ono se manifestira kao moderni oblik ropstva jer se u pravilu žrtva nalazi u ropskom položaju u odnosu na počinitelja. Prema tome, moderno društvo, umjesto da u potpunosti iskoristi potencijal trenutačnog stupnja društvenog razvoja i prevlada ovakve pojave, doživljava svojevrsni *déjà vu* i vraćanje, na neki način, u robovlasničke odnose.

Trgovanje ljudima predstavlja jedan od najprofitabilnijih oblika organiziranog kriminala te se vjeruje da je po važnosti, zbog niskog rizika i visokog profita, u samom vrhu, odmah iza trgovine drogom i oružjem. Činjenica da se, u pravilu, radi o organiziranom kriminalu, tj. širokoj i razgranatoj mreži dobro organiziranih počinitelja, otežava mogućnost pravodobnog otkrivanja i procesuiranja počinitelja. Upravo je dobra organizacija kriminalnih skupina i razlog zašto je teško doći do točnih podataka o razmjerima ove pojave, što opet s druge strane navodi na zaključak da je tamna brojka znatno veća od prikazanih podataka.

Trgovanje ljudima zahvaća danas gotovo sva svjetska područja; kako ona najrazvijenija poput Zapadne Europe i Sjeverne Amerike, tako i ona nerazvijena poput Afrika ili Istočne Europe. Naravno, nerazvijene zemlje su u pravilu zemlje porijekla, dok su ove druge prihvatne, odnosno zemlje odredišta. Međutim, globalizacijski procesi i svjetska kriza sve više mijenjaju ovu ustaljenu paradigmu pa tako danas dolazi do porasta broja zemalja porijekla koje više ne pripadaju isključivo grupi nerazvijenih zemalja. Također, valja napomenuti i da, u skladu s dinamičnošću ove pojave, zemlja tranzita može vrlo lako postati zemlja odredišta (i obratno), što je slučaj upravo s Hrvatskom.¹ Značajan je bio trend, nakon pada Berlinskog zida i otvaranja Zapada prema Istoku, emigracije velikog broja ljudi u Zapadnu Europu u potrazi za boljim životom. Navedene socio-političke okolnosti pogodovale su širenju trgovanja ljudima. Najčešći oblik trgovanja ljudima je trgovanje u svrhu seksualnog iskorištavanja, odnosno u svrhu prisilne prostitucije. Najčešće žrtve ovakvog oblika trgovine su žene i djeca, dakle najranjivije društvene skupine. Posljedice koje pogađaju žrtve ovakvog tipa trgovanja ljudima su različite i kreću se od psihičkih i fizičkih trauma pa sve do smrti. Također, i same metode izvršavanja su različite, iako se najčešće radi o različitim oblicima obmane i prisile. Posebno zanimljivo je pitanje odnosa između trgovanja ljudima i legalizacije prostitucije, tj. hoće li legalizacija pozitivno djelovati na smanjenje broja trgovanih osoba? Hoće li se izvlačenjem prostitucije na površinu, pod svjetla reflektora, postići veća sigurnost i lakše otkrivanje ili se pak na taj način samo olakšava posao trgovcima, koji u tom slučaju ostaju zamaskirani u kostime ozbiljnih poslovnih ljudi?

2. Međunarodni izvori

Trgovanje ljudima globalni je fenomen koji u većoj ili manjoj mjeri zahvaća sve države svijeta. S obzirom na njegov međunarodni karakter, države nisu prepuštene same sebi u toj borbi, a o tome svjedoči i veliki broj međunarodnih dokumenata koji se odnose na navedenu materiju. Ti se propisi odnose na čitav niz različitih područja, a i različitog su dosega i pravne snage. Tako razlikujemo obvezujuće propise, kao što su međunarodne konvencije i međunarodni ugovori, te dokumente koji imaju značenje preporuka, savjeta ili uputa. Isto tako, valja naglasiti kako su se ti propisi donosili u okviru različitih međunarodnih organizacija, od kojih ponajprije valja spomenuti Organizaciju Ujedinjenih naroda te Vijeće Europe.

¹ više *infra*.

S obzirom na opsežan zakonodavni rad međunarodnih institucija u zadnjih nekoliko godina, na ovom mjestu spomenut ćemo samo one konvencije i sporazume koji po svom obuhvatu i značenju predstavljaju onaj najvažniji oslonac u borbi protiv trgovanja ljudima.

Kovčo Vukadin² daje prikaz međunarodnih dokumenata koji uređuju ovu materiju, a koji su doneseni pod okriljem Ujedinjenih naroda, Vijeća Europe te Europske unije. Među konvencijama koje su donesene u okviru Ujedinjenih naroda navodi Konvenciju o pravima djeteta³ i Fakultativni protokol uz Konvenciju o pravima djeteta o prodaji djece, dječjoj prostituciji i dječjoj pornografiji⁴, Međunarodnu konvenciju o ukidanju svih oblika diskriminacije žena⁵, Konvenciju Ujedinjenih naroda protiv transnacionalnog organiziranog kriminaliteta⁶ s jednim od dva dodatna protokola kojima se ona dopunjuje: Protokolom za sprečavanje, suzbijanje i kažnjavanje trgovanja ljudima, posebno žena i djece.⁷ Ovdje svakako treba spomenuti i drugi protokol koji dopunjuje navedenu konvenciju, a to je Protokol protiv krijumčarenja migranata kopnom, morem i zrakom.⁸ Iako se on ne odnosi na trgovanje ljudima, već na krijumčarenje, vrlo je važan radi uviđanja razlike između trgovanja i krijumčarenja ljudi, a koje razlikovanje ima praktične posljedice.

Među zakonski obvezujućim dokumentima Europske unije navodi Konvenciju o izručenju između država članica Europske unije iz 1996. i Združenu akciju Vijeća iz 1997. o akcijama za borbu protiv trgovanja ljudima i seksualnog iskorištavanja, a od politički obvezujućih Okvirnu odluku Europskog vijeća iz 2002. o borbi protiv trgovanja ljudskim bićima, rezolucije Europskog vijeća iz 1995. o zaštiti svjedoka u borbi protiv međunarodnog organiziranog kriminaliteta, iz 1996. o osobama koje surađuju u sudskom postupanju u borbi protiv međunarodnog organiziranog kriminaliteta i iz 2001. o doprinosu civilnog društva o pronalaženju nestale ili seksualno izrabljivane djece, kao i odluku iz 1998. koja dopunjuje definiciju o obliku zločina „trgovanja ljudskim bićima“ iz Aneksa Konvenciji o Europolu.

Na razini Europske unije svakako valja spomenuti i nedavno donesenu Direktivu 2011/36/EU Europskog Parlamenta i Vijeća od 5. travnja 2011. godine o prevenciji i borbi protiv trgovanja ljudima i zaštiti žrtava trgovanja ljudima (koja zamjenjuje Okvirnu Odluku Vijeća 2002/629/JHA). Navedena Direktiva predviđa, između ostalog, i jače sankcioniranje kaznenog djela trgovanja ljudima te oduzimanje nezakonito stečene imovine pravomoćno osuđenim osobama za kazneno djelo trgovanja ljudima.

No, najvažniji i najsveobuhvatniji propisi koji uređuju materiju trgovanja ljudima su Konvencija Ujedinjenih naroda protiv transnacionalnog organiziranog kriminaliteta sa svoja dva protokola: Protokolom o prevenciji, suzbijanju i kažnjavanju trgovanja ljudima, posebno ženama i djecom te Protokolom protiv krijumčarenja migranata kopnom, morem i zrakom. Njih ćemo na ovom mjestu detaljnije obraditi.

Konvencija Ujedinjenih naroda protiv transnacionalnog organiziranog kriminaliteta⁹ je glavni međunarodni instrument u borbi protiv transnacionalnog organiziranog kriminala. Svrha ove konvencije je promicanje suradnje radi učinkovitijeg sprječavanja

² Irma Kovčo Vukadin, D. Jelenić, Trgovanje ljudima: kriminološki i kaznenopravni aspekt, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, (Zagreb), vol.10, broj 2/2003, str. 678-681.

³ Ratificirana je 12.10.1992.

⁴ Ratificiran je 21.03.2002.

⁵ Ratificirana je 09.09.1992.; U ovoj konvenciji se po prvi puta izričito zahtijeva borba protiv trgovanja ljudima; čl. 6: „States Parties shall take all appropriate measures, including legislation, to suppress all forms of traffic in women and exploitation of prostitution of women.“

⁶ Ratificirana je 11.11.2002.

⁷ Ratificiran je 11.11.2003.

⁸ Ratificiran je 24.01.2003.

⁹ Usvojena je od strane Opće skupštine Ujedinjenih naroda u New Yorku 15.11.2000., a stupila je na snagu 29.09.2003.

i suzbijanja transnacionalnog organiziranog kriminaliteta.¹⁰ Svaka država članica dužna je stvoriti zakonske pretpostavke kako bi implementirala Konvenciju u svoje unutarnje zakonodavstvo.

Protokol o prevenciji, suzbijanju i kažnjavanju trgovanja ljudima, posebno ženama i djecom¹¹ (tzv. Palermo protokol) je posebno važan zbog činjenice da je to prvi međunarodni dokument koji je dao definiciju trgovanja ljudima. U čl. 3 trgovanje ljudima je definirano kao: „ a) regrutiranje, transport, organiziranje prijelaza, skrivanje ili prihvata osoba te prijetnjom ili upotrebom sile ili drugih oblika prinude, otmicom, prijevarom, lukavštinom, zlouporabom ovlasti ili položaja ranjivosti ili davanjem odnosno primanjem novca ili usluga dobivanje pristanka osobe koja ima kontrolu nad drugom osobom u svrhu eksploatacije. Eksploatacija uključuje najmanje eksploataciju prostitucijom osoba ili druge oblike seksualne eksploatacije, prisilni rad ili usluge, ropstvo ili radnje slične ropstvu, samovoljno podčinjavanje ili odstranjivanje organa; b) Privola žrtve trgovanja ljudima na namjeravano iskorištavanje iz stavka a) neće se uzimati u obzir tamo gdje je bilo korišteno bilo koje sredstvo iz stavka a); c) Vrbovanje, prijevoz, transfer, pružanje utočišta ili prihvata nekog djeteta u svrhu izrabljivanja smatrat će se „trgovanjem osoba“ čak ako to ne uključuje bilo koje sredstvo iz stavka a) ovog članka; d) „Dijete“ označava bilo koju osobu mlađu od 18 godina“¹²

Protokol protiv krijumčarenja migranata kopnom, morem i zrakom¹³ osobito je značajan jer sadrži definiciju krijumčarenja osoba (*smuggling of person*), pojam koji nikako ne smijemo miješati s trgovanjem ljudima (*trafficking in person*).

Svi nabrojani dokumenti prvenstveno su orijentirani na počinitelje kaznenih djela. U tom smislu, do određenog zaokreta dolazi 2005. godine kad je, u okviru Vijeća Europe, donesena **Konvencija o suzbijanju trgovanja ljudima** te zbog toga pronalazimo shodno da je na ovom mjestu spomenemo. Tom je Konvencijom afirmirano shvaćanje da trgovanje ljudima nije samo povreda kaznenog prava koja je orijentirana na počinitelja, već se radi o povredi temeljnih ljudskih prava zbog kojeg države imaju pozitivnu obvezu sprječavanja ove pojave i pomoći žrtvama (*victim oriented approach*).¹⁴ Drugi važan moment u afirmaciji prava žrtava trgovanja ljudima bila je presuda Europskog suda za ljudska prava (ESLJP) u predmetu Rantsev protiv Cipra i Rusije¹⁵ iz 2010. godine kojom je utvrđeno da je trgovanje ljudima sadržano u čl. 4 Konvencije Vijeća Europe za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda. To je prvi puta da se u praksi ESLJP trgovanje ljudima radi prostitucije odnosno seksualnog iskorištavanja smatra povredom čl.4 Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda.¹⁶

3. Uzroci trgovanja ljudima

Različiti teoretičari će, ovisno o svom teoretskom pristupu, različite faktore označiti kao uzroke trgovanja ljudima. Tako će se teoretičari čiji se pristup zasniva na migracijama fokusirati na politiku migracija i rada, dostupnost prilika rada u različitim državama,

¹⁰ čl. 1. Konvencije protiv transnacionalnog organiziranog kriminaliteta, NN – MU, br. 14/02

¹¹ Stupio je na snagu 25. prosinca 2003.

¹² čl. 3 Protokola o prevenciji, suzbijanju i kažnjavanju trgovanja ljudima, posebno ženama i djecom

¹³ Stupio je na snagu 28. siječnja 2004.

¹⁴ Davor Derenčinović, Nisu na prodaju – o pravima žrtava trgovanja ljudima nakon presude Europskog suda za ljudska prava u predmetu Rantsev protiv Cipra i Rusije, Godišnjak Akademije pravnih znanosti Hrvatske, Zagreb, 2010., str. 58.

¹⁵ Vid: http://www.coe.int/t/dghl/cooperation/economiccrime/corruption/Projects/CAR_Serbia/ECTHR%20Judgements/English/RANTSEV%20v%20CYPRUS%20%20RUSSIA%20-%20ECHR%20Judgment%20_English_.pdf

¹⁶ Davor Derenčinović, op. cit. (bilj. 14), str. 59.

globalizaciju i strategije razvoja; kaznenopravni pristup fokusirat će se na legislativu i njenu implementaciju, zapreke za procesuiranje te organizirani kriminal, dok će se teoretičati usmjereni na ljudska prava i njihovu zaštitu ponajprije fokusirati na pitanja zloupotrebe ovlasti, korupcije, diskriminacije te neuspjeha države da osigura zaštitu građanskih, političkih, ekonomskih i socijalnih prava.¹⁷

Obradović razlikuje tzv. *push* i *pull* faktore koji uzrokuju trgovanje ljudima. Push faktori su oni koji guraju djevojke i žene iz njihovog okruženja da se otisnu u svijet u potrazi za boljim životom, dok su pull faktori oni koji djeluju svojom privlačnom snagom i predstavljaju zamišljene prednosti života u bogatim zemljama.¹⁸ Tako kao push faktore navodi:

- nezaposlenost
- siromaštvo
- nedostatak izobrazbe
- diskriminacija spolova
- nasilje u obitelji.

Među pull faktorima ističe:

- očekivanje zaposlenja i financijske naknade
- za žene koje se prostituiraju očekivanje velike zarade
- pristup materijalnim dobrima Zapada
- poboljšanje socijalnog položaja i tretmana
- zamišljeni „glamurozni život“ svakodneve Zapadne Europe
- zahtijevanje od žena da budu reproduktivne
- zahtijevanje „egzotičnih žena“ kao prostitutki
- zahtijevanje jeftinog rada.

Trgovanje ženama u svrhu seksualnog iskorištavanja trenutno je najčešći oblik kaznenog djela trgovanja ljudima, a uzroci su¹⁹:

- a) ekonomske prirode
- b) socijalnih okolnosti u kontekstu nezaposlenosti
- c) siromaštva
- d) nasilja nad ženama.

State department Sjedinjenih Američkih Država ističe da nabavu žrtava potiču različiti faktori kao što su siromaštvo, privlačna snaga zamišljenog višeg standarda, slabo socioekonomsko ustrojstvo, nedostatak prilika za zaposlenje, organizirani kriminal, nasilje nad ženama i djecom, diskriminacija nad ženama, korupcija, politička nestabilnost, oružani sukobi itd.²⁰

Iz ovoga možemo zaključiti kako su glavni faktori koji utječu na trgovanje ljudima socijalno-ekonomske prilike. To se pogotovo odnosi na osobe koje dolaze iz zemalja u tranziciji i koje se vrlo često nalaze u nezavidnoj financijskoj (a i svakoj drugoj) situaciji, tako da im se svaka prilika koja bi ih mogla odvesti na Zapad čini kao svjetlo na kraju tunela. Naravno, osobe koje se (prema njihovoj vlastitoj percepciji) nalaze u bezizlaznoj situaciji, nije teško nagovoriti na odlazak obećanjima o zaposlenju i visokim primanjima te općenito boljem socijalnom položaju i tretmanu, što počinitelji vrlo obilato koriste. Možemo reći da u gotovo svakom slučaju postoji sinteza čimbenika koji „guraju“ osobe u ruke trgovcima i onih čimbenika koji djeluju svojom privlačnom snagom stvarajući iluziju o boljem životu. Također, na ovom mjestu ne smijemo zaboraviti spomenuti niti

¹⁷ ACSSA briefing no. 5, june 2005; http://www.aifs.gov.au/acssa/pubs/briefing/b5pdf/acssa_brief5_causes.pdf (otvoreno 25.04.2012.)

¹⁸ V. Obradović, Trgovanje ženama i djevojkama u svrhu seksualnog iskorištavanja u BiH, Polic. sigur., Zagreb, godina 15., 2006., br. 5-6, str. 249-263.

¹⁹ D. Iljkic, Kaznenopravni i kriminalistički aspekti trgovanja ljudima; magistrarski rad, Zagreb, 2008., str. 18.

²⁰ United States State Department 2004., str. 19-20.

odnos ponude i potražnje kao *condicio sine qua non* koji dovodi do trgovanja ljudima. Jer, bez obzira postoje li svi ovi nabrojani faktori ili ne, ako nema potražnje do trgovine ljudima svakako neće doći.²¹ Prema tome, kako kaže Sally Moyle²², mi ćemo imati trgovane, izigrane i eksploatirane žene toliko dugo dok bogati muškarci budu smatrali kako je u redu nastaviti eksploatirati mlade žene.

4. Problem žrtava

Trgovanje ljudima danas predstavlja suvremeni oblik ropstva, odnosno, kako ga još neki nazivaju - ropstvo treće generacije.²³ Iako bismo mogli pomisliti kako je ono, kao takvo, povijesno prevladano, ipak vidimo kako je i danas više nego prisutno, samo sa sofisticiranijim metodama i u drugačijim pojavnim oblicima. Trgovanje ljudima se danas uglavnom zasniva na seksualnoj industriji, a najčešće se izrabljuju žene i djeca²⁴, iako su u novije vrijeme sve češće žrtve i muškarci. Ženama se najčešće trguje u svrhu seksualne eksploatacije (prostitucija i s njom povezane aktivnosti), dok se muškarce, žrtve trgovanja ljudima, prvenstveno koristi za prisilan rad, pogotovo na opasnim i teškim poslovima. Djecom se trguje zbog različitih zloupotreba: od seksualne industrije, preko industrije zabave do prisilnog rada.

Vrlo često se, kad se govori o trgovanju ljudima, upotrebljava sintagma „trgovanje ljudskom bijedom“.²⁵ I uistinu se radi o iskorištavanju ljudske bijede; o iskorištavanju osoba koje se nalaze na samom dnu bez ikakve perspektive za napretkom. Žrtve uglavnom dolaze iz nerazvijenih, siromašnih zemalja, te ih nije teško, pričama o boljem životu na Zapadu, uvjeriti na odlazak u stranu zemlju gdje će imati bolji i kvalitetniji život. Najčešće se radi o mlađim, nezaposlenim i siromašnim osobama, nižeg obrazovnog statusa. Žrtve se najčešće „mame“ pričama o boljem životu u stranim zemljama, iako ne treba zaboraviti niti otmicu, kao jedan oblik fizičkog odvođenja žrtava. Kovčo Vukadin razlikuje 3 načina vrbovanja žrtava²⁶:

1. otmica; 2. potpuna prijevara; 3. djelomična prijevara.

Otmica podrazumijeva nasilno odvođenje i u pravnom smislu ono je „najčišći“ slučaj.

Potpuna prijevara se ostvaruje sljedećim metodama:

- individualni namamljivači traže djevojke u barovima, kafićima, klubovima i diskotekama i nude im posao dadilje, konobarice i sl. za primamljivu naknadu,
- vrbovanje preko neslužbene mreže obitelji i poznanika,
- oglasi kojima se nudi posao ili studiranje u inozemstvu,
- agencije koje nude posao, studij ili putovanje u inozemstvo,
- ženidbene agencije

Posljednji način vrbovanja je **djelomična prijevara** koji u praktičnom smislu nosi najviše problema. U takvim slučajevima radi se o jasnoj svrsi migracije (prostitucija ili pružanje drugih seksualnih usluga), ali se prijevara sastoji u okolnostima obavljanja

²¹ Vidi o potražnji više *infra*.

²² Sally Moyle, Director Sex Discrimination Unit, Human Rights and Equal Opportunity; Two Day Conference on the Trafficking of Women for Prostitution 23-24 October, 2003., http://www.hreoc.gov.au/sex_discrimination/publication/traffic/speeches/moyle.html (otvoreno 25.04.2012).

²³ Nives Mazur, Mira Lulić, Trafficking in women for the purpose of sexual exploitation on the territory of the former Yugoslavia; Pravni vjesnik 23, 3-4: 155-171, 2007, str.156.

²⁴ Morana Belušić, Dalibor Doležal, Ivana Dvorski, Martina Draganja: Trgovanje ljudima; 2006., str. 53., prema Cockburn, 2003.

²⁵ Vidi: http://www.radio-orahovica.com/index.php?option=com_content&view=article&id=905:zaustavimo-trgovanje-ljudima&catid=1:latest-news&Itemid=53; http://www.glas-koncila.hr/index.php?option=com_php&Itemid=41&news_ID=2333 (otvoreno 25.04.2012)

²⁶ Irma Kovčo Vukadin, D.Jelenić; op. cit., str. 668.

takve djelatnosti. Naime, djevojke koje su zainteresirane za bavljenje prostitucijom u drugoj zemlji, jer smatraju da će na taj način u relativno kratkom vremenu steći određenu financijsku korist, misle da će one moći birati mušterije te da će raditi određeni broj sati, a u ostalom vremenu će biti slobodne raditi što žele, stanovati u adekvatnom prostoru, družiti se s kim hoće, raspolagati sa svojim novcem. Najčešće se događa da takve djevojke „gazde“ stave u ropski položaj – ograničavaju i nadziru njihovo kretanje, ne daju im novac, fizički ih zlostavljaju i sl. Dakle, nema prijave o svrsi, ali prijevara postoji u načinu i okolnostima bavljenja takvom djelatnošću.

Na ovom mjestu valja spomenuti i jednu novu metodu vrbovanja, tzv. metodu drugog vala (tzv. *happy trafficking*), a to je da se žene žrtve vraćaju u svoju sredinu da bi vrbovale druge žene.²⁷ Na taj način, one svojim primjerom mogu uvjeriti potencijalne žrtve u bolji život na Zapadu te biti onaj konačni „okidač“ koji će potaknuti žrtve na odlazak.

Kad govorimo o žrtvama trgovanja ljudima onda svakako moramo spomenuti i problem njihovog (ne)kažnjavanja.²⁸ Naime, 2005. godine u okviru Vijeća Europe donesena je Konvencija o suzbijanju trgovanja ljudima i ona predstavlja određeni zaokret u međunarodnom pravu u odnosu prema žrtvama takvih kaznenih djela. Kao što je već rečeno, tom je Konvencijom afirmirano shvaćanje da trgovanje ljudima nije samo povreda kaznenog prava koja je orijentirana na počinitelja, već se radi o povredi temeljnih ljudskih prava zbog kojeg države imaju pozitivnu obvezu sprječavanja ove pojave i pomoći žrtvama²⁹. Navedena Konvencija je u svom čl. 26. obvezala države da „osiguraju mogućnost da se kazne ne izriču žrtvama za njihovo sudjelovanje u nezakonitim aktivnostima, u onoj mjeri u kojoj su one to bile prisiljene učiniti.“ Radi se, dakle, o tzv. odredbi o nekažnjavanju žrtava. Konvencija ne određuje na koji način države trebaju provesti ovu odredbu - važno je samo da se postigne svrha, a to je nekažnjavanje žrtava. Naime, vrlo često su žrtve, podvrgavajući se radnjama počinitelja, prisiljene činiti radnje koje same za sebe predstavljaju kazneno djelo ili prekršaj. No, polazeći od toga da samo trgovanje ljudima predstavlja kazneno djelo i povredu ljudske slobode i dostojanstva, Konvencija određuje da se žrtve trgovanja ljudima neće kažnjavati kako bi se izbjegla njihova kriminalizacija i sekundarna viktimizacija. Pet godina nakon što je Konvencija otvorena za potpisivanje Europski sud za ljudska prava je u predmetu Rantsev protiv Cipra i Rusije potvrdio da je trgovanje ljudima, kao povreda temeljnih ljudskih prava, sadržano u čl. 4 Konvencije Vijeća Europe za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda.³⁰

Na ovom mjestu spomenuli bismo i čl. 6 (mjere za smanjenje potražnje) i čl. 19 (kriminalizacija korištenja usluga žrtve) Konvencije Vijeća Europe o suzbijanju trgovanja ljudima. Čl. 6 Konvencije nameće državama pozitivnu obvezu da prihvate i provedu mjere koje će smanjiti potražnju, neovisno o tome radi li se o seksualnom iskorištavanju, iskorištavanju u svrhu prisilnog rada, ropstva ili u svrhu drugih povezanih aktivnosti. Svrha ove odredbe je da se, koliko je to moguće, utječe na smanjenje potražnje. Pri tome nije važno kakve će to mjere biti; one mogu biti zakonodavne, administrativne, obrazovne, kulturne ili neke druge vrste. Važno je samo da one pozitivno utječu na smanjene potražnje. Mediji i civilno društvo su bili ključni faktori u identificiranju potražnje, kao jednog od najvažnijih čimbenika trgovanja ljudima. Naše mišljenje je da je adekvatna edukacija jedan od najefikasnijih instrumenata u smanjivanju potražnje. Podizanjem svijesti o važnosti elementa potražnje u piramidi trgovanja ljudima možemo mnogo efikasnije prevenirati neželjene pojave.

²⁷ Aleksandar Štulhofer, Zoran Raboteg-Šarić, Lovorka Marinović, Trgovanje ženama i djecom u svrhu seksualnog iskorištavanja; Centar za istraživanje tranzicije i civilnog društva; Međunarodna organizacija za migracije (IOM), Zagreb, 2002.

²⁸ Vidi više: Davor Derenčinović, op. cit.

²⁹ *ibid.*

³⁰ *ibid.*

Čl. 19 Konvencije nalaže državama strankama da razmotre mogućnost usvajanja zakonodavnih i drugih mjera koje su potrebne kako bi se u njihovom domaćem zakonodavstvu utvrdilo da korištenje usluga koje su predmet iskorištavanja, uz spoznaju da je osoba žrtva trgovanja ljudima, predstavlja kazneno djelo. I ova odredba, kao i odredba čl. 6, ima za svrhu pozitivno djelovati na smanjenje potražnje. Međutim, da bi takvo ponašanje predstavljalo kazneno djelo, ono mora biti učinjeno sa spoznajom da je osoba žrtva trgovanja ljudima. Taj subjektivni moment je vrlo često teško dokazati i kao jedina mogućnost ostaje da se njegovo postojanje zaključi iz objektivnih, faktičnih okolnosti.

Kada govorimo o trgovanju ljudima u svrhu seksualne eksploatacije kao jednom od najčešćih pojavnih oblika trgovanja ljudima, Štulhofer navodi razliku između prisilne prostitucije, eksploatacijske seksualne djelatnosti i seksualnog rada.³¹ Pojam **prisilna prostitucija** označava pružanje seksualnih usluga pod prinudom (prijetnjama, iznuđivanjem ili nasiljem). **Eksploatacijskim seksualnim djelatnostima** smatra seksualne usluge žena kojima se sustavno uskraćuje ili otima zarada. U takvim slučajevima često je riječ o ženama koje su vjerojatno znale ili naslućivale da će se baviti prostitucijom, ali su za to očekivale naknadu koja će im omogućiti egzistenciju. **Seksualni rad** ili dobrovoljna prostitucija označava pak slobodno izabran i relativno dobro plaćen posao, pri čemu je od središnje važnosti sloboda napuštanja profesije, te se seksualni rad, prema mišljenju navedenog autora, ne može smatrati seksualnim trgovanjem.

Ovaj element dobrovoljnosti, tj. pristanka, u praksi je vrlo problematičan. Kao primjer iz sudske prakse navodimo predmet *Ribai protiv Države Izrael*³². U ovom predmetu je žrtva, ruska državljanka, preko egipatske granice bila trgovana u Izraelu u svrhu seksualnog iskorištavanja. Počinitelj, izraelski državljanin, pred sudom u Haifi je optužen za počinjenje kaznenog djela iz čl. 203 a izraelskog Kaznenog zakona, tj. za trgovanje ljudima u svrhu seksualnog iskorištavanja.

Optuženi je obavio telefonski poziv s „posrednikom“, koji je ujedno radio kao policijski doušnik. Optuženi je obavijestio „posrednika“ da putuje za Eliat (grad koji se nalazi neposredno uz granicu s Egiptom) kako bi pokupio djevojke koje su bile prokrijumčarene da bi u Izraelu radile kao prostitutke. Dva dana nakon toga, optuženi je nazvao „posrednika“ i izvijestio ga da se dogovor može izvršiti, te su dogovorili sastanak za idući dan. Optuženi je na zakazani sastanak doveo žrtvu, međutim, „posrednik“, policijski pouzdanik je bio u društvu kolege, policijskog službenika te je cijela akcija razotkrivena. Važno je napomenuti da je cijeli dogovor zapravo bio ispunjen: dogovoreno je da će žrtva raditi kao prostitutka, dogovorena je cijena te je na kraju žrtva i predana.

Optuženi, u sudskom postupku, nije dovodio u pitanje dokaze koji su postojali protiv njega, međutim, poricao je počinjenje kaznenog djela stavljenog mu na teret iz razloga pristanka žrtve na prodaju. Dakle, optuženi je isticao da nije mogao počiniti kazneno djelo iz čl. 203 a izraelskog Kaznenog zakona iz razloga što je žrtva dala pristanak na prodaju. Također, optuženi je isticao da nije postojao niti element nasilja i prisile te da žrtva nije bila držana protiv svoje volje. Štoviše, ona je potpuno svjesno pristala na dogovor i sudjelovala u njegovom izvršenju.

Optuženi je, međutim, osuđen u prvostupanjskom postupku, a Vrhovni sud je potvrdio presudu prvostupanjskog suda. Vrhovni sud je utvrdio da je kazneno djelo trgovanja ljudima u ovom slučaju počinjeno, usprkos činjenici žrtvinog pristanka. Na taj način, držeći žrtvin pristanak irelevantnim, Vrhovni sud Izraela je uspostavio važan element kaznenog djela trgovanja ljudima.

³¹ *ibid.*

³² Preuzeto s UNODC; http://www.unodc.org/cld//case-law/isr/2001/case_no_vcr_29101_ribai_vs._state_of_israel_.html?lng=en (otvoreno 25.04.2012.).

Mišljenja smo da se ovakvim pristupom dodatno štite žrtve trgovanja ljudima te smatramo kako svakako treba poticati tzv. „*victim oriented approach*“, ne samo na normativnoj razini, već i na onoj praktičnoj.

5. Prostitucija – zabraniti je ili tolerirati?

Razvoj društva obilježilo je stvaranje raznovrsnih kulturalnih obrazaca koji danas predstavljaju usvojene okvire ponašanja ljudi. Svaka društvena sredina usvojila je vlastite vrijednosne sustave što je neminovno dovelo do različitog poimanja ispravnog i moralnog društvenog ponašanja.³³ Društva nastoje različitim mehanizmima podvrgnuti pojedinca obrascu ponašanja koje ono smatra poželjnim te spriječiti i sankcionirati svaki oblik devijacije.

Prostitucija³⁴ označava prodavanje seksualnih usluga za novac ili neku drugu uslugu. Ona se javlja u više pojavnih oblika, a općenito se smatra dijelom seksualne industrije. Prema nekim podacima, prvi puta se spominje 2400. g.pr.Kr. kad se pojavljuje na Sumerskoj listi poznatih zanimanja, uz liječnika, brijača i kuhara, ali se usprkos uvriježenom mišljenju te činjenici što je vrlo staro zanimanje, ne može smatrati „najstarijim zanatom na svijetu“.³⁵ Različite države imaju različitu politiku naspram ove društvene pojave pa je tako u nekim zemljama ona u potpunosti legalizirana, u nekim su legalni samo određeni oblici prostitucije (zabranjeno je npr. svodništvo, vođenje bordela i sl.), dok je u ostalim zemljama pružanje seksualnih usluga za novac i dalje ilegalno. Prostitucija, kao društvena pojava, uvijek je bila mnogo više od samog pružanja seksualnih usluga za novac jer se uz nju vežu i brojna etička, vjerska, moralna, zdravstvena, ali i kaznenopravna pitanja. Stoga, nije neobično da se i danas još uvijek vode žustre rasprave oko pitanja legalizacije prostitucije, posebno ako znamo da se radi o vrlo unosnom poslu.³⁶

Postoji široki raspon stupnjeva prostitucije: od dobrovoljne i svjesne, preko poludobrovoljne, koja se temelji na pritisku okolnosti, do prisilnog novačenja putem izravne sile ili prisile.³⁷ Prisilna prostitucija svugdje u svijetu predstavlja povredu prava, dok dobrovoljna prostitucija, kako smo već naveli, ima različiti pravni režim koji se kreće od potpune legalizacije u nekim zemljama, sve do kaznenog djela kažnjivog smrtnom kaznom u nekim drugim.³⁸

Više je različitih pristupa ovoj materiji. U grubo, sve pristupe bismo mogli podijeliti u dva glavna³⁹: 1) prostituciju treba iskorijeniti i 2) prostitucija treba biti društveno tolerirana. U prvu grupu ubrajamo *prohibicioniste* koji smatraju da treba kažnjavati kako pružatelja usluga, tako i klijenta, *abolicioniste* koji drže da prostitucija sama po sebi ne bi trebala biti kažnjiva, ali bi trebalo kažnjavati povezane aktivnosti kako bi se otežalo bavljenje tim poslom, koji je ipak socijalni problem te *neoabolicioniste* koji smatraju da je prostitucija oblik nasilja nad ženama te da zbog toga treba kažnjavati klijente, a ne pružateljice usluga (ovaj pristup je prihvaćen u nekim skandinavskim zemljama). U dru-

³³ Na primjer, Eskimima je znak gostoprimstva i poštovanja gostu ponuditi vlastitu ženu, dok u islamskoj kulturi muškarac ima pravo na seksualni odnos kada to zaželi, a ženama je ograničena sloboda kretanja te odjeća koja ističe figuru. Nepoštivanje pravila odijevanja i zabrane slobode kretanja implicira sklonost žene promiskuitetu. (Kregar Josip, Grubišić Ksenija, Sekulić Duško, Ravlić Slaven; Uvod u sociologiju; Zagreb, 2007.)

³⁴ lat. *prostituere* – javno se izvrci bludu, odati se bludu

³⁵ Gerda Lerner: The Origin of Prostitution in Ancient Mesopotamia; Signs, Vol. 11, No. 2, Winter, 1986., The University of Chicago Press, str. 238. (otvoreno 25.04.2012.)

³⁶ Prema nekim procjena, na tom „tržištu“ se godišnje ostvari „prometa“ oko 185 milijardi dolara; v. <http://www.havocscope.com/black-market/prostitution/prostitution-ranking/> (otvoreno 25.04.2012.)

³⁷ Lim Lean Lim: The Sex Sector: The Economic and Social Bases of Prostitution in Southeast Asia, International Labour Office 1998., str. 39.

³⁸ npr. u Iranu

³⁹ Vidi: Wikipedia, <http://en.wikipedia.org/wiki/Prostitution> (otvoreno 25.04.2012.)

gu grupu svrstavaju se oni koji su za regulaciju prostitucije i vide je kao oblik legitimnog zaposlenja te oni koji se zalažu za dekriminalizaciju prostitucije, tj. za potpuno ukidanje zakona protiv prostitucije. Prema ovim posljednjima (a to su većinom organizacije koje se bore za prava seksualnih radnika), treba ukinuti sve zabrane bavljenja prostitucijom jer se u protivnom krše temeljna ljudska prava na izbor zanimanja i zaposlenja.⁴⁰ Razlika između legalizacije i dekriminalizacije prostitucije sastoji se u tome što legalizacija znači donošenje zakona kojima bi se točno odredilo kada, gdje i kako bi se prostitucija mogla prakticirati, dok dekriminalizacija pretpostavlja eliminiranje svih zakona i zabrana u svakoj aktivnosti vezanoj za prostituciju.⁴¹

Kao jedno od ključnih pitanja koje se nameće u vezi s legalizacijom prostitucije je pitanje o (pravnoj) naravi same djelatnosti, tj. radi li se o konsenzualnom pružanju usluga ili se pak radi o djelatnosti u kojoj je uvijek netko nužno žrtva. Postavlja se pitanje je li prostitucija uistinu „victimless crime“? Prema nekima⁴², radi se o posljednjem obliku zločina bez žrtve, s obzirom da se radi o jednoj vrsti pravnog posla, tj. konsenzualnoj razmjeni usluga i novca. Dvoje odraslih ljudi su očitovali svoju volju, dogovorili cijenu i imali seksualni odnos. Teško bi se u takvoj situaciji mogla pronaći žrtva. Kako navodi Young⁴³, možda bi jedine žrtve mogle biti supruge korisnika takvih usluga. Međutim, ima i oprečnih stajališta. Melissa Farley⁴⁴ ističe kako je prostitucija seksualno uznemiravanje, silovanje, verbalno uznemiravanje, domaće nasilje, rasistička praksa, kršenje ljudskih prava, seksualno iskorištavanje djece, posljedica dominacije muškaraca nad ženama te sredstvo za nastavljavanje dominacije muškaraca nad ženama. Također, navodi i kako svaki oblik prostitucije u konačnici povrjeđuje žene.

U idealnim uvjetima, pružanje seksualnih usluga za novac bi zaista i bila razmjena dobara bez postojanja žrtava, ako se radi o dobrovoljnom konsenzusu dvoje odraslih osoba. Uistinu, koja bi razlika bila između pružanja seksualne usluge ili bilo kakve druge usluge koja je legalna i priznata? Protivnici ovakvog stajališta će upotrijebiti argumente ranije navedene, da su u ovoj vrsti posla prisutni silovanje, seksualno uznemiravanje, nasilje i drugi oblici protuzakonitih aktivnosti te da se u svojoj biti radi o kršenju ljudskih prava. Međutim, iako je činjenica da su takve aktivnosti prisutne, možda i češće nego u nekom drugom „zanimanju“, to svakako ne pobija tezu da se radi o „zločinu bez žrtve“, ako pođemo od idealnih uvjeta, ranije opisanih. Jer, činjenica je također da su navedene radnje prisutne i na drugim poslovima, možda i u jednakoj mjeri kao i među seksualnim radnicima. Nije rijetkost da su radnici (pogotovo radnice) stalno izložene različitim oblicima uznemiravanja i mobbinga na svom radnom mjestu, pa to ne dovodi u pitanje legalnost i legitimnost obavljanja tih poslova i zanimanja. Takve radnje treba iskorijeniti i počinitelje kazniti, jednako kad se radi o seksualnoj industriji, kao i kad se radi o nekom drugom obliku zaposlenja. Ali, to nije razlog da se *a priori* dovodi u pitanje mogućnost konsenzualne razmjene dobara i usluga. Prema tome, ono što prostituciju čini „zločinom“ bez žrtve jest činjenica da nitko **nužno** ne mora biti povrijeđen.⁴⁵ Radnici u seksualnoj industriji zaslužuju jednaka prava kao i bilo koji drugi radnici, što uključuje i zaštitu od kaznenih djela kao što su silovanje, seksualno uznemiravanje i sl.

⁴⁰ Linda Banach (AFAO), Sue Metznerath (Scarlet Alliance): Principles for model sex industry legislation; Sydney, 2000., str. 18.

⁴¹ Donna M. Hughes: Women's Wrongs; National Review Online, 2004.; <http://www.nationalreview.com/articles/212601/womens-wrongs/donna-m-hughes> (otvoreno 25.04.2012.)

⁴² Cathy Young: Why is it still illegal to pay for sex?; Reason.com 2007; <http://reason.com/archives/2007/05/07/prostitutes-and-politics> (otvoreno 25.04.2012.)

⁴³ ibid.

⁴⁴ Melissa Farley; Prostitution: Factsheet on Human Rights Violations, 2000; <http://www.prostitutionresearch.com/faq/000008.html> (otvoreno 25.04.2012.)

⁴⁵ Sherry F. Colb, ProCon.org, e-mail to ProCon.org, 2006., <http://prostitution.procon.org/view.resource.php?resourceID=000115#1> (otvoreno 25.04.2012.)

Drugo važno pitanje oko problema legalizacije prostitucije, a koje je zapravo sadržano u pitanju postojanja žrtve, jest pitanje slobodnog izbora. I tu imamo oprečna stajališta. Tako neki ističu kako se radi o slobodnom izboru zaposlenja i rada i da svatko ima pravo slobodno izabrati čime se želi baviti, pa makar to bila i seksualna industrija. Naravno, ovdje se može samo raditi o dobrovoljnoj prostituciji jer je prisilna sama po sebi isključena. Ponekad se radi i o punopravnim članovima društvene zajednice koji su se svojevolumno odlučili na ovu vrstu zaposlenja, prvenstveno radi poboljšanja svoje ekonomske situacije.⁴⁶ Uopće ne ulazeći u razloge takvog izbora, problema nema sve dok je on slobodan. Naravno, oprečna stajališta polaze od toga da je sloboda izbora ovdje u startu ograničena i to prvenstveno društvenim datostima kao što su npr. nepovoljna ekonomska ili obiteljska situacija.⁴⁷ Oni ističu da je govoriti o slobodi izbora u kontekstu prostitucije bespredmetno i okrutno te da sloboda izbora faktično ne postoji, s obzirom da je to jedina moguća alternativa za te osobe.⁴⁸ I jedno i drugo stajalište je, u biti, plauzabilno. Međutim, dovoditi u pitanje stvarnu slobodu izbora kod prostitucije, a ne primijeniti to isto na ostale društvene pojave je hipokritično. Naime, nitko ne dvoji da društvene okolnosti vrlo često sužavaju mogućnost slobode izbora te on, na taj način, nije više slobodan već determiniran. I uistinu, teško je prigovoriti tezi da veliki broj prostitutki ulazi u taj posao prvenstveno iz razloga što nemaju drugih opcija (ili je njihov dojam takav). No, istodobno bismo se onda trebali i zapitati u kojoj mjeri je uopće naš izbor slobodan i u kojoj mjeri bismo mogli govoriti o slobodnom izboru da netko umjesto prostitucije, kao posljednju opciju, izabere neki drugi, društveno prihvatljiviji posao? Govoriti o nedostatku slobode izbora, a to opravdavati isključivo društvenim okolnostima, je nevjerodostojno.

Nadalje, kao razlog za, odnosno protiv legalizacije prostitucije ističe se i problem seksualno prenosivih bolesti, prvenstveno HIV-a. Hoće li legalizacija smanjiti ili povećati HIV? Ni ovdje odgovor nije jednoznačan ni jednostavan. Naime, neki tvrde kako bi stavljanjem prostitucije u sferu legalnosti bilo lakše prevenirati zaraze, prvenstveno redovitim kontrolama i upotrebom prezervativa te kako bi se tako stvorila kultura sigurnog seksa u seksualnoj industriji⁴⁹. Međutim, ističu drugi da, iako bi u teoriji to trebalo tako funkcionirati, vrlo često, zbog različitih objektivnih, ali i subjektivnih razloga to nije tako, te da legalizacija prostitucije ne dovodi nužno do smanjenja seksualno prenosivih bolesti.⁵⁰ Isto tako, činjenica je da je u Africi upravo prostitucija jedan od najvećih uzročnika širenja HIV-a i ostalih seksualno prenosivih bolesti, s obzirom da je jedna studija pokazala kako je četiri od pet novih HIV-om zaraženih muškaraca u Gani imalo odnos s prostitutkom.⁵¹

⁴⁶ Kathleen Peratis, Insight on the News, ProCon.org, <http://prostitution.procon.org/view.answers.php?questionID=101> (otvoreno 25.04.2012.)

⁴⁷ Diane Post, Legalizing Prostitution: A Systematic Rebuttal

⁴⁸ Gunilla S. Ekberg, Nov. 5-6 2002 Seminar on the Effects of Legalisation of Prostitution Activities in Stockholm; <http://prostitution.procon.org/view.answers.php?questionID=000101> (otvoreno 25.04.2012)

⁴⁹ John Godwin, Two Steps Back?; Australian Federation of AIDS Organizations (AFAO), article 2003.

⁵⁰ Jeffrey J. Barrows, HIV and Prostitution: What's the Answer?; The Center for Bioethics and Human Dignity; http://www.bioethix.net/resources/bioethics/barrows_2005-09-09.htm (otvoreno 25.04.2012.).

„Even if a prostitute is being tested every week for HIV, she will test negative for at least the first 4-6 weeks and possibly the first 12 weeks after being infected. If we assume that he or she takes only 4 weeks to become positive, because there is an additional lag time of 1-2 weeks to get the results back, there will be at best a window period of 6 weeks for a prostitute. The average prostitute services between 10-15 clients per day. This means that while the test is becoming positive and the results are becoming known, that prostitute may expose up to 630 clients to HIV. This is under the best of circumstances with testing every week and a four-week window period. It also assumes that the prostitute will quit working as soon as he or she finds out the test is HIV positive, which is highly unlikely. This is not the best approach for actually reducing harm. Instead, in order to slow the global spread of HIV/AIDS we should focus our efforts on abolishing prostitution.“

⁵¹ Côté AM, Sobela F, Dzokoto A, et al.: Transactional sex is the driving force in the dynamics of HIV in Accra, Ghana; AIDS: 9 April 2004 - Volume 18 - Issue 6 - pp 917-925, <http://journals.lww.com/aidsonline/pages/articleviewer.aspx?year=2004&issue=04090&article=00009&type=abstract> (otvoreno 25.04.2012.).

No, kako smo ranije naglasili, nemoguće je na prostituciju gledati isključivo kao na razmjenu dobara i usluga, tj. kao na običnu ekonomsku aktivnost, jer je njezin društveni utjecaj kudikamo veći. Govoriti o prostituciji, a ne spomenuti etičku i moralnu komponentu, znači sagledati ovo pitanje iz samo jedne, uske perspektive. Naše je mišljenje da je prostitucija nemoralna aktivnost *per se* i da je društvo kao takvu ne smije poticati. Usprkos činjenici da nužno ne mora postojati žrtva i usprkos činjenici da je sloboda izbora rada i zanimanja jedno od temeljnih prava svakog pojedinca, država i društvo u cjelini moraju zauzeti stav koji će odvrćati ljude od bavljenja ovim poslom. Svako društvo ima određene moralno etičke standarde, koji su duboko ukorijenjeni u svijesti određene nacije, a u tradiciji kršćanske Europe je svijest da se prodavanje ljudskog tijela smatra nemoralnim i društveno neprihvatljivim. Pojednostavljeno govoreći, ako imamo na vagi dva pravna dobra, slobodu pojedinca na izbor rada i zanimanja, s jedne strane, i zaštitu javnog morala s druge strane, zadaća države je da odluči kome će dati prednost. S obzirom da smatramo da se prostitucijom vrijeđa javni moral, kao skup moralno etičkih standarda postignutih u određenom društvu, mišljenja smo da se tom pravnom dobru treba dati prednost i zabraniti prostituciju. Tim više što opravdanje za legalizaciju prostitucije postoji samo u slučaju idealnih uvjeta potpunog pristanka svih zainteresiranih strana, što vrlo često nije slučaj.⁵²

6. Prostitucija i trgovanje ljudima

Jedno od značajnijih pitanja vezanih za prostituciju (što je i središnja tema ovog rada) je pitanje utječe li (i kako) legalizacija prostitucije na povećanje organiziranog kriminala, posebno trgovanja ljudima. Trgovanje ljudima, kao što je ranije naglašeno, globalni je fenomen i jedan od najvećih problema modernog društva, a jedan od glavnih oblika je trgovanje ženama i djecom radi seksualnog iskorištavanja. Trgovanje ženama u svrhu seksualnog iskorištavanja u posljednja dva desetljeća zaprimilo je neslućene razmjere. Procjenjuje se da svake godine između 5.000 i 150.000 žena postanu žrtve trgovanja u Zapadnoj Europi, a procjenjuje se da između 10.000 do 200.000 žrtava godišnje prođe preko Balkanskih zemalja.⁵³ UN procjenjuje da oko 79% ukupnog trgovanja ljudima ima za svrhu seksualno iskorištavanje.⁵⁴ Dakle, radi se o ozbiljnom problemu čime pitanje legalizacije prostitucije prestaje biti samo pitanje osobnih sloboda pružanja i primanja usluga, već dobiva jednu novu, puno ozbiljniju dimenziju.

Priča najčešće ide tako da se mlade djevojke i žene obmanjuju lažnim oglasima u kojima im se nudi zaposlenje i zarada u stranoj zemlji. Najčešće se radi o poslovima čuvanja djece, pomoćnim kućanskim poslovima, poslovima u ugostiteljstvu i slično, a najčešće žrtve su neobrazovane žene teškog materijalnog stanja. Odmah po dolasku u stranu zemlju oduzimaju im se dokumenti, uz objašnjenje da je to standardna procedura. Budući da „gazde“ plaćaju put, djevojke moraju raditi kako bi otplatile dug. S obzirom da posao koji im je prvotno bio obećan donosi nisku zaradu, djevojke zapravo postaju prisiljene raditi „bolje plaćeni posao“, što u prijevodu znači pružanje seksualnih usluga. I u tom slučaju glavninu novca uzimaju „gazde“, a s obzirom da dug neprestano raste (troškovi smještaja, hrane i sl.), djevojke bivaju prisiljene raditi još i više te postaje gotovo nemoguće izići iz takvog začaranog kruga.

⁵² više *infra*.

⁵³ Dunja Bonacci Skenderović, Trgovanje ženama u svrhu seksualnog iskorištavanja; Ženska soba, http://zenska-soba.hr/index.php?option=com_content&task=view&id=66&Itemid=33.

⁵⁴ <http://www.voanews.com/english/news/a-13-2009-05-15-voa30-68815957.html?rss=human+rights+and+law> (otvoreno 25.04.2012).

U tom smislu se postavlja pitanje može li legalizacija prostitucije smanjiti broj trgovanih žena i djece. Na prvi pogled mogli bismo reći kako zabrana drži prostituciju ispod površine javnosti te je plodno tlo za različite kriminalne aktivnosti. Suprotno, legaliziranje prostitucije i njeno zakonsko uređenje bi je iznijelo iznad površine gdje bi bila vidljiva te bi na taj način i borba protiv trgovanja ženama i djecom bila olakšana. Neki će reći, zabrana prostitucije daje zaklon trgovcima ljudima.⁵⁵ Sumirano, ovo stajalište polazi od toga da bi dekriminalizacijom i legalizacijom prostitucije bilo lakše kontrolirati sve negativnosti koje prate navedenu pojavu, posebice trgovanje ženama i djecom. Međutim, usprkos vjerovanju da legalizacija prostitucije omogućava kontrolu nad seksualnom industrijom, to dovodi do toga da ona ilegalna industrija postaje u potpunosti izvan kontrole. Policija je u Victoriji⁵⁶ (Australija) procijenila kako postoji oko 400 ilegalnih bordela naspram samo 100 legalnih.⁵⁷ Ako uzmemo u obzir da je jedan od razloga za legalizaciju prostitucije u Australiji bio smanjenje organiziranog kriminala, onda je to popriličan neuspjeh takve regulacije. Također, jasna je i računica kako će legalizacija prostitucije dovesti do povećanja opsega čitave industrije, a samim time i do veće potražnje za samim pružateljicama usluga, tj. seksualnim radnicama. Kako navodi Sheila Jeffreys⁵⁸, trgovanje ženama u svrhu opskrbe takvih legalnih i ilegalnih bordela, neizbježna je posljedica takvog povećanja seksualne industrije.

Još jedno zanimljivo pitanje je i pitanje porijekla takvih žena, pružateljica seksualnih usluga, tj. radi li se o domaćim ili stranim radnicama. U Nizozemskoj, gdje ima 250 bordela, 80% prostituiranih osoba je stranog porijekla.⁵⁹ U Danskoj, gdje je prostitucija također legalna, broj prostituiranih osoba stranog porijekla, koje su žrtve trgovanja ljudima, se povećao za 10 puta⁶⁰, dok je u Austriji 90% prostituiranih osoba stranog porijekla. Simptomatično je kako se legalizacijom prostitucije povećava broj stranih radnica te se s pravom može sumnjati kako to dovodi i do povećanja broja trgovanih žena.

Temeljna svrha ovog rada je prikazati odnos između prostitucije i trgovanja ljudima te dati analizu i zaključak kako legalizacija prostitucije utječe na trgovanje ljudima. Stoga ćemo u nastavku, na primjeru dviju zemalja koje su legalizirale prostituciju na različite načine, vidjeti na koji je način legalizacija utjecala na trgovanja ljudima. Za potrebe analize uzeli smo Nizozemsku i Švedsku, koja ima drugačiji pristup te se sukladno njezinom modelu regulacije prostitucije kažnjavaju klijenti, a ne pružateljice usluga.

7. Nizozemska

Regulacija prostitucije u Nizozemskoj jedinstvena je u svijetu. Liberalni duh multikulturalnog nizozemskog društva odredio je prostituciju kao normalnu, pa čak i poželjnu pojavu. Sama prostitucija u Nizozemskoj oduvijek je bila tolerirana, a zabranjeni su bili jedino bordeli. Ukidanje zabrane vođenja bordela 2000. godine smatra se činom legalizacije prostitucije u Nizozemskoj, a donesena regulacija jednom od najliberalnijih u Europi. Nizozemska je prva država u svijetu koja je dobrovoljno bavljenje prostitucijom

⁵⁵ Rita Nakashima Brock, ProCon, <http://prostitution.procon.org/view.answers.php?questionID=243> (otvoreno 25.04.2012).

⁵⁶ U Victoriji je 1994. donesen „Prostitution Control Act“ koji je regulirao i legalizirao pružanje seksualnih usluga kroz bordele i eskortne agencije.

⁵⁷ Richard Poulin, The legalization of prostitution and its impact on trafficking in women and children; http://sisyphe.org/article.php?id_article=1596 (otvoreno 25.04.2012).

⁵⁸ Sheila Jeffreys: The Legalisation of Prostitution : A failed social experiment; <http://sisyphe.org/spip.php?article697> (otvoreno 25.04.2012).

⁵⁹ Poulin, prema Louis, op. cit. (bil. 57).

⁶⁰ Poulin, prema Kongstadt, op. cit. (bilj.57).

smatrala normalnim zanimanjem.⁶¹ Danas je prostitucija u Nizozemskoj široko razvijena djelatnost koja obuhvaća pružanje različitih vrsta usluga.⁶² Bavljenje prostitucijom dozvoljeno je osobama koje su navršile 18 godina, a klijenti ne smiju biti mlađi od 16. Sve osobe uključene u prostituciju moraju posjedovati isprave za identifikaciju te moraju biti registrirane pri Međunarodnom sustavu poreza. Vođenje bordela je dozvoljeno pod uvjetom provođenja propisanih zaštitnih mjera i zapošljavanja radnika koji će pratiti njihovu provedbu. Administrativnim okruzima povjeren je stvaranje sustava davanja licenci za vođenje bordela u prvih godinu dana legalizacije prostitucije.⁶³ Glavni ciljevi ovakve regulacije bili su kontrola i regulacija zapošljavanja prostitutki kroz sustav davanja licenci, zaštita prostitutki, zaštita osoba od prisilne prostitucije, zaštita maloljetnika od seksualne eksploatacije te razbijanje veze između prostitucije i kriminala.⁶⁴

S obzirom na svrhu rada, ograničit ćemo se na zaštitu osoba od prisilne prostitucije kao jedan od ciljeva njezine legalizacije, odnosno provjerit ćemo je li zaštita uistinu ostvarena i uspijeva li Nizozemska doista uspješno suzbijati trgovanje ljudima. U tu svrhu prikazat ćemo kretanje broja žrtava trgovanja ljudima, odnosno analizirat ćemo kretanje tog broja kroz godine, počevši od trenutka kada je prostitucija legalizirana. Nizozemska je potpisnica Palermo protokola⁶⁵, no trebalo joj je punih pet godina da s njime uskladi svoje zakonodavstvo. U siječnju 2005. u Kazneni zakon uvršten je članak 273. koji, za razliku od dotadašnje regulacije, proširuje definiciju kaznenog djela trgovanja ljudima u skladu s Protokolom i kriminalizira ne samo seksualnu eksploataciju, već i prisilan rad i rad pod uvjetima koji upućuju na ropstvo.⁶⁶ Nacionalno izvješće o trgovanju ljudima u

⁶¹ Dutch Policy on Prostitution, Netherlands Ministry of Foreign Affairs, 2004 (preuzeto sa <http://www.mfa.nl/contents/pages/743/prost.pdf>)

⁶² "At the top of the hierarchy are the women working in chic clubs for affluent businessmen; then there are the sex workers working in other private clubs; women working from their homes; the window prostitutes (a number of whom are self-employed); women in the escort business; and, at the bottom end of the market, there are the streetwalkers and the drug addicts who offer services at rock bottom prices and will work without a condom." Outshoorn Joyce, *Pragmatism in the Polder: Changing Prostitution Policy in The Netherlands*, Journal of Contemporary European Studies, 2004; str. 166.

⁶³ *Ibid.*

⁶⁴ Dutch Policy on Prostitution, *loc. cit.*

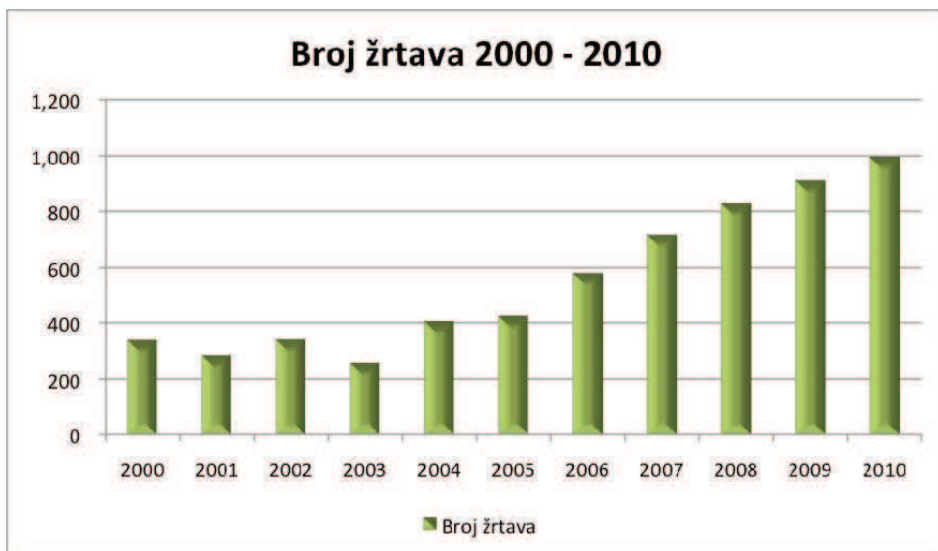
⁶⁵ Nizozemska je potpisala Palermo protokol 2000. godine.

⁶⁶ **Dutch Criminal Code, art. 273f:**

1. If guilty of trafficking with imprisonment not exceeding eight years or a fine of the fifth category punished:
- 1 °. another person by force, violence or other act or threat of violence or other act, by extortion, fraud, deception or the abuse of it factual circumstances arising affairs, by abuse of a vulnerable position or giving or receiving of payments or benefits to achieve the consent of a person having control over this other person recruits, transports, moves, accommodates or shelters with the intention of exploiting that person or the removal of his organs;
  - 2 °. another person recruits, transports, moves, accommodates or shelters, with the intention of exploiting that person or the removal of his organs, when that person the age of eighteen years has not yet reached;
  - 3 °. another person recruits, takes with the intent or abducts another person in another country to bring herself available to perform sexual acts with or for third fee;
  - 4 °. another person by one of the means referred to in 1 or moving forces available to perform work or services or agencies are available or under the circumstances described under 1 person which he knows or should reasonably suspect that the other is therefore available for performing work or services or are available;
  - 5 °. another person leads are available to perform sexual acts with or for third payment or are organs available to them or in respect of another person which he knows or reasonably should suspect that the other is therefore available for performing these acts or are organs available, when that other the age of eighteen years has not yet reached;
  - 6 °. willfully profits from the exploitation of another person;
  - 7 °. willfully profits from the removal of organs from one another, while he knows or should reasonably suspect that his organs in the circumstances referred to under 1 ° have been removed;
  - 8 °. willfully profits from the sexual acts of another person with or for third payment or the removal of his organs for remuneration, while the other the age of eighteen years has not yet reached;
  - 9 °. another person by one of the means referred to under 1 forces or induces him to favor the proceeds of his sexual acts with or for third or the removal of his organs.

Nizozemskoj sadrži podatke o broju žrtava za razdoblje od deset godina i te podatke prikazujemo u tablici.⁶⁷

Tablica 1. Prikaz broja žrtava trgovanja ljudima u razdoblju od 2000. do 2010. godine, Nizozemska

Nacionalno izvješće o trgovanju ljudima upozorava da je u Nizozemskoj uvijek postojala uska veza između prostitucije i trgovanja ljudima i da je glavni razlog legalizacije prostitucije upravo borba protiv trgovanja ljudima. Pored toga, Ministarstvo vanjskih poslova u svojoj publikaciji, koja se odnosi na regulaciju prostitucije u Nizozemskoj, podržava legalizaciju ističući kako ona osobama uključenim u prostituciju pruža odgovarajuću zaštitu i jednaka prava kao i ostalim zaposlenim osobama. Nadalje, ističe se da će jačanje položaja žene koja se bavi prostitucijom dovesti do suzbijanja trgovanja ljudima pogotovo iz razloga što će se svako nasilje moći lakše detektirati sada kad osobe rade javno i zakonito.⁶⁸ Doista, riječ je o vrlo dobrim argumentima, no statistika pokazuje nešto drugo. Broj žrtava trgovanja ljudima gotovo svake godine raste i 2010. godine dosegao je skoro 1000. Prema nekim podacima broj žrtava trgovanja ljudima godišnje je višestruko veći i iznosi od 1000 do 7000 trgovanih osoba, a posljednjih nekoliko godina veliki broj bordela zatvoren je pod sumnjom na kriminalnu aktivnost. Iako se možemo složiti sa izvješćima *State Departementa* da nizozemske vlasti udovoljavaju minimalnim standardima u borbi protiv trgovanja ljudima i da povećanje broja identifi-

2. Exploitation comprises at least one other in the exploitation of prostitution, other forms of sexual exploitation, forced or compulsory labor or services, slavery, servitude or slavery like practices.

3. The guilty will be punished with imprisonment not exceeding twelve years or a fine of the fifth category if:

1 °. the facts described in the first paragraph are committed by two or more persons;

2 °. the person against whom the first paragraph in the specified offenses are committed, the age of sixteen years has not yet reached.

6. Article 251 shall apply mutatis mutandis.

⁶⁷ *Human Trafficking – ten years of independent monitoring*, Bureau of the Dutch National Rapporteur, str. 111.

⁶⁸ Dutch Policy on Prostitution, *supra*.

ranih žrtava svake godine može ukazivati na agresivnu borbu policije protiv ovog oblika kriminala, ne možemo zanemariti činjenicu da trgovanje ljudima ipak postoji i predstavlja u ovoj državi veliki problem. Osobito su zabrinjavajući slučajevi dječje prisilne prostitucije koja je sve češće predmet optužnica pred nizozemskim sudovima (primjerice slučaj otkrivanja međunarodnog lanca dječje prostitucije - *Gilbert Ektor v. National Public Prosecutor of Holland*)⁶⁹. Potrebno je ukazati i na rezultate Državne komisije koja je sastavila dva službena izvještaja 2008. i 2009. godine (tzv. Daalder Report) u kojem upozorava da žene koje pružaju usluge u javnim kućama nisu samostalne već su pod kontrolom svodnika, a njihova sigurnost i zaštita na nižoj je razini nego prije legalizacije.⁷⁰ Ovakvi podaci dovode u sumnju uspješnost regulacije prostitucije, posebice uzmemo li u obzir jedan od njezinih ciljeva – suzbijanje trgovanja ljudima. Također, ovi podaci, kao i podaci o konkretnim brojevima žrtava trgovanja ljudima upućuju da bi brojne žene koje rade u javnim kućama (pod krinkom samostalnog rada uz zaštitu na visokoj razini) mogle biti žrtve trgovanja ljudima (primjer iz sudske prakse „*The Sneep case*“)⁷¹. S tim u vezi, nizozemske su vlasti predlagale amandman na temelju kojeg bi se kažnjavali kupci koji koriste nelicencirane osobe u prostituciji⁷², čime bi se jedna od najliberalnijih europskih zemlja približila nordijskom modelu⁷³ regulacije prostitucije. Mišljenja su podijeljena, no jedno je sigurno – broj žrtava trgovanja ljudima raste paralelno sa brojem žena koje se u Nizozemskoj bave prostitucijom ilegalno i koje su stranog podrijetla (njih 70%).⁷⁴

8. Švedska

Kraljevina Švedska, kad je 1999. donijela Zakon o kupovanju seksualnih usluga⁷⁵, bila je jedina država u Europi koja je kažnjavala kupce seksualnih usluga, a ne pružatelje. Danas je, međutim, ovaj „švedski model“ postao „nordijski model“, budući da su i Norveška i Island prihvatile sličnu legislativu. Sve u svemu, posebnost ovakvog modela je upravo u činjenici da se kažnjava kupnja seksualnih usluga (zajedno s podvođenjem, opskrblijvanjem i vođenjem bordela), dok s druge strane samo pružanje seksualnih

⁶⁹ Slučaj se vodio pred High Court of Justice, Queen Bench's Division, Divisional Court, 2007. godine. Optuženi je bio organizator međunarodnog lanca dječje prostitucije koji je, između ostalog, djelovao i na području Nizozemske pod tri različita identiteta. Osumnjičen je za trgovanje ljudima (uključujući prisilnu prostituciju), krijumčarenje ljudi (uključujući pomoć i poticanje ilegalne imigracije), oduzimanje maloljetnika od zakonitih skrbnika, krivotvorenje putnih dokumenata i/ili za sudjelovanje u zločinačkoj organizaciji na temelju članka 273. nizozemskog Kaznenog zakona. Optuženi je imao poseban „modus operandi“: regrutirao je djecu iz Nigerije, osigurao njihov dolazak u Zapadnu Europu, osobito Nizozemsku. Nakon dovođenja djece na željeno određite registrirao ih je kao tražitelje azila pri nizozemskoj vladi što ih je *ex lege* kvalificiralo za smještaj u prihvatilište za maloljetnike. Optuženi se pri tome koristio prijetnjom nasiljem, Voodoo magijom ne samo prema maloljetnicima već i prema njihovim obiteljima. Prisiljavao je maloljetnike da napuštaju sklonište i da se bave prostitucijom ne samo u Nizozemskoj već i u drugim zemljama, primjerice Italija i Španjolska. UNODC No.: NLD006, 12.07.2007. (preuzeto sa www.unodc.org)

⁷⁰ Usporedi sa ciljevima legalizacije prostitucije, *supra*, str. 30.

⁷¹ Slučaj se vodio pred Almelo District Court, 2008. godine. Glavni optuženi i 5 suoptuženika osuđeni su zbog regrutacije, prebacivanja, premještanja, smještaja i primanja žrtava putem sile, nasilja, prijetnje te iskorištavanjem položaja autoriteta i zlouporabom ranjivosti žrtava s ciljem njihovog seksualnog iskorištavanja. Žrtve su bile prisiljene raditi kao prostitutke i davati svoju zaradu optuženicima, između ostalog i kao naknadu za smještaj. Jedna od žrtava bila je prisiljena podvrgnuti se plastičnoj operaciji grudi kako bi „bolje kotirala na tržištu“, dok je druga bila prisiljena pobaciti. Žrtve su bile pod stalnim nadzorom optuženika koji su se pri tome koristili prijetnjama vatrenim oružjem. UNODC No.: NLD003, 11.07.2011. (preuzeto sa www.unodc.org)

⁷² Raymond Janice, „Trafficking, Prostitution and the Sex Industry, The Nordic Legal Model“, objavljeno na Portside, 20. srpnja, 2010. godine.

⁷³ Vidi *infra*.

⁷⁴ Poulin Richard, *op. cit.* (bilj. 57).

⁷⁵ šved. Sexköpslagen.

usluga nije zabranjeno. Navedeni zakon, koji je danas dio švedskog Kaznenog zakona⁷⁶, osobu koja dobiva povremeni spolni odnos u zamjenu za plaćanje, osuđuje za kupnju seksualne usluge novčanom kaznom ili kaznom zatvora u trajanju od najviše šest mjeseci.⁷⁷ Švedska Vlada je, kao razloge za uvođenje ovakvog zakonodavstva, prije svega istakla društvenu važnost borbe protiv prostitucije, budući da prostituciju smatraju štetnom kako za pojedinca, tako i za društvo u cjelini.⁷⁸ Također, isticali su kako su različite vrste kriminala povezane s prostitucijom, od trgovanja ljudima u svrhu seksualnog iskorištavanja, do trgovine i opskrbe drogom.⁷⁹ Iako je ovaj švedski zakon spolno neutralan, ipak polazi od konteksta da žena prodaje uslugu muškarcu, a s obzirom da prevladava mišljenje kako su prostitutke a priori žrtve muške prisile i nasilja, ovakvim zakonom se to nastojalo korigirati, tj. nastojalo se eliminirati potražnju.⁸⁰ Predlagatelj ovog zakona je polazio od toga da je, u spolno ravnopravnom društvu, neprihvatljivo i sramotno da muškarci prakticiraju povremene seksualne odnose sa ženama, u zamjenu za plaćanje. Prema tome, ovakav švedski pristup ipak treba dovesti, barem djelomično, u vezu s radikalnim feminizmom, koji se temelji na teoriji nejednakosti između muškaraca i žena, a koji je jako prisutan u Švedskoj.⁸¹ Švedska Vlada je 2010., pod nazivom „Zabrana kupovanja seksualnih usluga. Evaluacija 1999 - 2008“ izradila ocjenu navedene zabrane, tj. napravila analizu učinka zakonodavstva implementiranog 1999. Svrha ove analize bila je istražiti kako zabrana djeluje u praksi te kakve je efekte polučila po pitanju rasprostranjenosti prostitucije i trgovanja ljudima u svrhu seksualnog iskorištavanja u Švedskoj.⁸² Analiza je pokazala da je zabrana kupovanja seksualnih usluga polučila namjeravani učinak te da je važan instrument u prevenciji i borbi protiv prostitucije i trgovanja ljudima.⁸³ Također, analiza je pokazala i da prostitucija u Švedskoj, za razliku od ostalih zemalja, u najmanju ruku nije porasla, te da se ulična prostitucija prepolovila, što se dovodi u izravnu vezu s navedenim zakonodavstvom.⁸⁴ Isto tako, ističe se kako nema pokazatelja da je porastao onaj oblik prostitucije kod kojega se prvi kontakt napravi preko interneta, što pokazuje da smanjenje ulične prostitucije ne znači da se ona premjestila na druga mjesta, već da je došlo do stvarnog, efektivnog smanjenja.⁸⁵ Što se tiče trgovanja ljudima, švedska policija je 2004. u svome izvješću procijenila da je između 400 i 600 žena žrtava trgovine ljudima u svrhu seksualnog iskorištavanja.⁸⁶ Međutim, u izvješću iz 2007., švedska policija je izbjegla dati procjene broja trgovanih osoba, opravdavajući to činjenicom da godišnji broj osuđujućih presuda ne može služiti kao pokazatelj povećanja ili smanjenja broja trgovanih osoba.⁸⁷ No, usprkos činjenici da u njemu nije bilo preciznih brojki, navedeno izvješće iz 2007. ističe da je trgovanje ljudima vrlo rasprostranjena kriminalna aktivnost, koja se proteže kroz cijelu zemlju te da postoji jasna veza između trgovanja ljudima i organiziranog kriminala, kao što je trgovanje

⁷⁶ Šved. Brottsbalk.

⁷⁷ Brottsbalk (1962:700). 6.11 A person who, otherwise than as previously provided in this Chapter [on Sexual Crimes], obtains a casual sexual relation in return for payment, shall be sentenced for purchase of a sexual service to a fine or imprisonment for at most six months. The provision of the first paragraph also applies if the payment was promised or given by another person.

⁷⁸ <http://www.sweden.gov.se/sb/d/4096/a/119861> (otvoreno 25.04.2012).

⁷⁹ *ibid.*

⁸⁰ Women Justice Center: http://www.justicewomen.com/cj_sweden.html (otvoreno 25.04.2012).

⁸¹ Wikipedia; http://en.wikipedia.org/wiki/Prostitution_in_Sweden (otvoreno 25.04.2012).

⁸² Swedish government report SOU 2010:49: „The Ban against the Purchase of Sexual Services. An Evaluation 1999-2008“.

⁸³ Ministry of Justice Sweden: <http://www.sweden.gov.se/sb/d/13420/a/151488> (otvoreno 25.04.2012).

⁸⁴ *ibid.*

⁸⁵ *ibid.*

⁸⁶ Swedish government report, op. cit. str. 29.

⁸⁷ *ibid.*

drogom i oružjem te krijumčarenje ljudima.⁸⁸ Policija dalje ističe da, iako je teško odrediti opseg trgovanja ljudima u svrhu seksualnog iskorištavanja, određeni podaci pokazuju vezu između zabrane kupovanja seksualnih usluga i trgovanja ljudima, te da upravo zbog ovakve zabrane, organizirane kriminalne grupe koje se bave trgovanjem ljudima, vide Švedsku kao „oskudno tržište“.⁸⁹ Drugim riječima, budući da klijenti osjećaju strah od kažnjavanja, ovakvo tržište nije najpoželjnije za trgovce. I zaista, ako usporedimo ove podatke o 400 do 600 trgovanih žena godišnje u Švedskoj, s npr. Finskom, gdje je taj broj između 15 i 17 tisuća⁹⁰, dolazimo do zaključka da je ovaj model zaista uspješan u borbi protiv trgovanja ljudima. No, je li zaista tako?

Danas su sve glasniji i kritičari navedene legislative. Prije svega, ističe se kako ovakvo zakonodavstvo uopće nije bilo potrebno, s obzirom da Švedska nikada i nije imala ozbiljnijih problema s prostitucijom. Prema jednom Vladinom istraživanju koje je u Švedskoj provedeno sredinom 90-ih godina, Švedska je imala oko 2500 prostitutki, od kojih je samo njih 600 radilo na ulici.⁹¹ Također, za razliku od Vlade, kritičari ističu kako je pad broja uličnih prostitutki zapravo samo privid, te da se sve premjestilo na internet, što dodatno ugrožava sigurnost prostitutki.⁹² Petra Östergren, autorica i feministkinja, ističe kako nema preciznih podataka koji bi potvrdili pad prostitucije, a to potvrđuje izvješćem Nacionalnog odbora za zdravstvo i socijalnu skrb, u kojem se također navodi kako nema jasno utvrđene veze između legislative i promjena u prostituciji.⁹³ Isabella Lund, glasnogovornica jedne udruge za prava seksualnih radnica, također ističe kako je smanjivanje broja prostitutki samo privid te kako je takav zakon protiv kupnje seksualnih usluga samo povećao rizik i nasilje prema seksualnim radnicama, te da je učinio nemogućim njihov rad u sigurnim uvjetima.⁹⁴ Lund dalje ističe kako će prostitutke rijetko surađivati s policijom, s obzirom da takva suradnja znači kažnjavanje njihovih klijenata, što opet dovodi do toga da će pružanje seksualnih usluga otići „underground“.⁹⁵ No, svakako jedna od uvjerljivijih kritika je kritika samog koncepta po kojem se ne kažnjavaju pružateljice usluga, već samo klijenti. Mišljenja smo kako je takvo uređenje diskriminatorno, i kako bi, ako se već odlučilo staviti u kriminalnu sferu pružanje seksualnih usluga za novac, trebalo jednako kao i klijente, kažnjavati i pružateljice usluga. Tim više što bi se isti učinci mogli postići i takvom regulacijom kojom bi se kažnjavale i pružateljice usluga. Navedeni model nije logičan, pogotovo ako uzmemo u obzir činjenicu da jedno ne može bez drugoga. Zaista, ako je već dozvoljeno pružanje seksualnih usluga i ako su seksualne radnice dužne plaćati porez na ostvarene prihode, kome da one pružaju takve usluge kad je njihova kupnja zabranjena? Prema tome, ili bi trebalo dozvoliti i jedno i drugo, ili bi trebalo zabraniti i jedno i drugo, jer ovako nema previše smisla. U biti, ovakvo uređenje ima smisla, jedino ako se polazi od toga da su prostitutke žrtve muške dominacije i spolne neravnopravnosti, s čime se apsolutno ne slažemo.

Švedski model kažnjavanja klijenata unio je, možemo reći, jednu revoluciju u navedenu materiju. Danas mnoge zemlje upravo švedski model ističu kao poželjan, naglašavajući kako on sigurno dovodi do smanjenja prostitucije i trgovanja ljudima. Iako je broj trgovanih osoba u Švedskoj zasigurno manji nego u nekim drugim zemljama, mišljenja smo kako je tamna brojka ovdje izuzetno velika. Također, nedovoljan broj ja-

⁸⁸ *ibid.*

⁸⁹ *ibid.*

⁹⁰ Women Justice Center, op. cit.

⁹¹ Vidi: http://www.bayswan.org/swed/flashback_sweden.html#1 (otvoreno 25.04.2012).

⁹² The Local: <http://www.thelocal.se/9621/20080110/> (otvoreno 25.04.2012).

⁹³ *ibid.*

⁹⁴ Vidi: <http://sensuellqkonsult.wordpress.com/2007/05/26/lies-about-sexwork-in-sweden/> (otvoreno 25.04.2012).

⁹⁵ The Local, op. cit.

snih podataka ne daje nam mogućnost da donesemo zaključak kako je navedeno zakonodavstvo povoljno utjecalo na smanjivanje broja trgovanih osoba. No, jedna činjenica ipak ostaje. Iako kazne koje prijete klijentima nisu velike, već sama činjenica da mogu biti kažnjeni, a samim time i otkriveni, djeluje odvraćajući na potencijalne klijente. Strah od stigme odvraća potencijalne klijente od ove, ipak, nepoželjne društvene aktivnosti, a to onda posredno djeluje i na same trgovce koji će zasigurno prije otići u neku zemlju gdje im je „klima“ povoljnija.

9. Zaključak

„We say that slavery has vanished from European civilization, but this is not true. Slavery still exists, but now it applies only to women and its name is prostitution.“

Victor Hugo

Trgovanje ljudima danas je globalni fenomen koji zahvaća sve pore društva te unatoč moralnom napretku za kojeg smatramo da smo postigli ukinuvši ropstvo, danas se više nego ikada novac stavlja ispred ljudskog života. Trgovanjem ljudima čovjek postaje stvar koja se može prodati ne samo jednom i time on postaje roba koja je ekonomski vrlo isplativa. Izjednačavanje čovjeka sa robom i korištenje čovjeka kao izvora zarade teška je povreda ljudskog dostojanstva, a ujedno predstavlja i gubitak njegove slobode. No, uzmemo li u obzir stvarne okolnosti u kojima se nalazi žrtva trgovanja ljudima, posljedice su daleko teže. Bez zadržske možemo zaključiti kako žrtva gubi svoj identitet, a time i kontrolu nad vlastitim životom. Bitno je naglasiti kako su ovim fenomenom osobito pogođene žene, budući da se trgovina ljudima najčešće ostvaruje u obliku prisilne prostitucije. Prostitucija tako postaje problematična djelatnost čak i za liberalne zemlje koje su prostituciju legalizirale. Danas se u javnosti, jednako kao i u akademskim krugovima, vode žustre rasprave o tome utječe li legalizacija prostitucije na povećanje trgovanja ljudima ili pak omogućuje njegovu kontrolu, a možda i suzbijanje.

Cilj našeg rada bio je prikazati i usporediti modele regulacije prostitucije u nekoliko europskih zemalja te utvrditi postoji li veza između legalizacije prostitucije i trgovanja ljudima. U tu svrhu koristili smo se, kako službenim podacima o broju žrtava, istraga i podignutih optužnica, tako i onim neslužbenim, koje ipak možemo smatrati relevantnijim. Naime, moramo uzeti u obzir nepostojanje prave političke volje da se postojanje samog problema u pogledu trgovanja ljudima prizna, a kamoli riješi, jer puko osuđivanje trgovanja ljudima na deklaratornoj razini je sveprisutno, ali ne i dovoljno. Potrebna je politička volja za donošenjem konkretnih mjera i poduzimanjem konkretnih poteza. Nasuprot tome, diljem Europe osnovane su brojne nevladine organizacije koje se isključivo bave problemom trgovine ljudima i njihov cilj je prikazati, u svakoj državi pojedinačno, realnu situaciju pa smo se pretežito vodili njihovim podacima. Može li se na temelju prikazanih podataka doista doći do zaključka da legalizacija prostitucije utječe na trgovanje ljudima? Istraživanje koje smo proveli nije nas dovelo do nekih novih, revolucionarnih rješenja koja bi pomogla u borbi protiv ove globalne pošasti, ali je svakako dovelo do odgovora na neka konkretna pitanja. Legalizacijom prostitucije države nisu uspjele iskorijeniti trgovanje ljudima, iako je to bio jedan od glavnih ciljeva njihove legislative, smatrajući da će se stavljanjem prostitucije pod državnu kontrolu lakše moći identificirati žrtve. Primjer Nizozemske pokazao je da je postignut upravo suprotan efekt. Naime, pružanje seksualnih usluga za novac nije rezervirano samo za nizozemske državljane, već „radnu dozvolu“ mogu dobiti žene iz cijeloga svijeta. Na taj način trgovanje ljudima skriveno je pod krinkom zakonitog zanimanja, što svakako olakšava posao trgovcima ljudima, a otežava identifikaciju žrtava. Države legalizacijom

prostitucije i liberalizacijom njezine regulacije stvaraju gotovo idealne uvjete za trgovanje ljudima, stoga i ne čudi kako su upravo te države isticane kao glavne zemlje odredišta. Doista, razumno je očekivati da će trgovci ljudima za plasiranje svoje „robe“ koristiti zemlje gdje je ovakvo „tržište“ legalizirano. Unatoč tome što se možemo složiti sa argumentima da legalizacija prostitucije ima svojih prednosti, osobito u pogledu zaštite žena koje se bave tom djelatnošću, moramo uzeti u obzir činjenicu da su neke od tih žena ipak žrtve trgovanja ljudima. I dok razmišljamo o priznavanju prava na slobodan izbor zanimanja, kao jednom od temeljnih prava čovjeka u civiliziranom društvu, ne smijemo zanemariti upozoravajuće podatke o njegovoj zlouporabi. Pružanje seksualnih usluga za novac u liberalnim društvima danas se smatra normalnom, redovitom pojavom, no i ono što se zakonom smatra „prihvatljivim“ može imati dalekosežne negativne posljedice (uzmimo na primjer trgovinu oružjem). U onom trenutku kad se utvrdi da su žene koje pružaju seksualne usluge za novac zapravo žrtve trgovanja ljudima i da im legalizacija prostitucije onemogućuje priliku da se spase, potrebno je dobro razmisliti je li legalizacija prostitucije dobro rješenje. Smatramo kako je spašavanje samo jednog života daleko važnije od priznavanja prava većini. Iako je „nordijski model“ prirodno nelogičan i u posljednje vrijeme meta brojnih kritika, gotovo sa sigurnošću možemo zaključiti kako on predstavlja izrazito nepovoljnu klimu za trgovce ljudima i samim time je najefikasnije oružje protiv tog oblika kriminala.

Promišljajući o svim pozitivnim i negativnim aspektima legalizacije prostitucije, bilo da tražimo kompromisno rješenje ili smo se opredijelili za jednu ili drugu krajnju varijantu pravne regulative, možemo unedogled vrednovati elemente jedne i druge strane. No, ipak se ne možemo apologetski držati isključivo jednog ili drugog rješenja. S tim u vezi mogli bismo navesti promišljanja Tome Akvinskog o pitanjima nužnosti postavljanja zakonskih barijera za one „nesuzdržive“ kojima moralni principi nisu prepreka za beskrupulozno ponašanje: „*Now human law is framed for a number of human beings, the majority of whom are not perfect. Wherefore human laws do not forbid all vices, from which the virtuous abstain, but only the more grievous vices, for which it is possible for the majority to abstain; and chiefly those that are to the hurt of others, without the prohibition of which human society could not be maintained: thus human law prohibits murder, theft, and such like.*“⁹⁶ Već smo zaključili kako prostitucija može normalno funkcionirati kao redovita djelatnost s ekonomskom svrhom samo u idealnim uvjetima. Danas smo svjedoci grubog iskorištavanja legalizirane prostitucije u najgore svrhe, a to je eksploatacija ljudskog bića popraćena pohlepom i gramzivošću. Upravo zbog ove pojave potrebno je postaviti oštre granice jer samo na taj način možemo spasiti onaj „jedan“ život.

Human trafficking for the purpose of sexual exploitation – does legalization act positively on reducing the number of trafficked people?

Human trafficking is one of the greatest crimes of our time, and it is a human rights' violation *per se*. People are trafficked for the purposes of forced labor, illegal employment, show business, false and forced marriages, forced prostitution etc. On the social level it manifests itself as a modern slavery, because the victim is typically in a slavery-like position in accordance to the perpetrator. Human trafficking is one of the most lucrative forms of the organized crime, and it is believed that, because of the low risk and high profit, it is at the very top of organized crimes, just behind the drug and arms trafficking. The most common victims of this form of trafficking are women and children,

⁹⁶ Toma Akvinski, *Summa theologiae II*, 1, članak 2, pitanje 96.

therefore the most vulnerable social groups. Consequences that affect the victims of this type of trafficking are different, ranging from the psychological and physical trauma to the death. Particularly interesting question is that of the relation between human trafficking and the legalization of prostitution, i.e. whether the legalization acts positively on reducing the number of trafficked persons or not? Those states which have legalized prostitution point out as the key argument that in this way the number of the trafficked persons will be reduced. Therefore, the main purpose of this paper is to show the relationship between prostitution and trafficking and to provide analysis and conclusion how the legalization of prostitution affects trafficking.

Key words: human trafficking, prostitution, legalization of prostitution, sexual exploitation

